

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิด ทฤษฎี และผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของข้าราชการสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ สำหรับใช้เป็นกรอบหรือแนวทางในการศึกษาคั้งนี้ขึ้น
ขอนำเสนอ ดังนี้คือ

แนวความคิดเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสาร

ในกระบวนการถ่ายทอดข่าวสารในสังคมนั้น จำเป็นต้องมีองค์ประกอบของการสื่อสารครบทั้ง 3 ประการ คือ มีแหล่งกำเนิด (source) ข่าวสาร (message) และจุดหมายปลายทาง (destination) แหล่งกำเนิดของข่าวสารมีลักษณะเป็นนามธรรมคือ ที่มาของข่าวสารที่มีสื่อมวลชนทำหน้าที่บันทึกรหัส (encode) หรือเป็นผู้นำเอาวัตถุดิบมาเปลี่ยนเป็นรูปของข่าวสารไปสู่จุดหมายปลายทาง คือ ผู้รับข่าวสาร (Schramm and Roberts, 1971 : 3-26) เนื่องจากการสื่อสารมีลักษณะเป็นกระบวนการ จึงสามารถพิจารณาได้เสมือนระบบหนึ่งดังนี้ (พรศักดิ์, 2526 : 13-14)

1. แหล่งสารหรือผู้ส่งสาร (source) เป็นจุดเริ่มต้นของการสื่อสาร หมายถึงแหล่งกำเนิดของสารหรือผู้ที่เลือกสรรข่าวสารเกี่ยวกับความคิดเห็นหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วส่งต่อไปยังผู้รับสาร บทบาทของผู้ส่งสารมี 3 ประการคือ เลือกสรรความหมายที่ใช้ในการสื่อสาร สร้างรหัสจากความหมายให้อยู่ในรูปของสาร และส่งรหัสของสารนั้น

2. สาร (message) หมายถึงสิ่งที่ทำหน้าที่กระต้นความหมายให้กับผู้รับ เป็นเรื่องราวสารที่ส่งออกไปจากผู้สื่อสารถึงตัวผู้รับสาร ในการวิเคราะห์องค์ประกอบของสารมีข้อนำพิจารณา 3 ประการคือ รหัสหรือสัญลักษณ์ของสาร (message code หรือ symbol of signal) เนื้อหาของสาร (message content) และการทำข่าวสาร (message treatment) แต่ในความหมายทั่วไปที่ใช้มักหมายถึง "เนื้อหาของสาร" ซึ่งหมายถึงข้อความที่ผู้ส่งสารใช้สื่อความหมายที่ต้องการ

3. ช่องทางสำหรับส่งสารหรือสื่อ (channel or medium) เป็นสิ่งที่พาสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับ

4. ผู้รับสาร (receiver) หมายถึงผู้รับข่าวสารจากแหล่งสาร บทบาทของผู้รับสารมี 3 ประการ คือ รับสาร ถอดรหัสจากสารเพื่อให้ได้ความหมายและโต้ตอบต่อความหมาย

จากกระบวนการข้างต้นจะเห็นได้ถึงความสัมพันธ์กันระหว่าง ผู้ส่งสาร ซึ่งได้แก่สื่อมวลชนต่าง ๆ เนื้อหาข่าวสาร คือ "ข่าว" (news) ที่เป็นการรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและเป็นสิ่งที่น่าสนใจ และ ผู้รับสาร คือผู้บริโภคข่าวสารจากสื่อตนเอง

เมื่อพิจารณาถึงบทบาทสื่อมวลชนในฐานะที่เป็นผู้กระทำจะพบว่าสื่อมวลชนจะทำหน้าที่ในการกำหนดประเด็นปัญหาหรือการจัดระเบียบวาระสาร (agenda setting) ด้วยการถ่ายทอดสัญลักษณ์หรือความหมายทางการเมืองโดยเป็นผู้กำหนดลำดับความสำคัญของข่าวสารด้วยการประเมินคุณค่าของข่าวว่าข่าวใดมีความสำคัญในระดับใด แล้วทำการคัดเลือกข่าวสารที่จะรายงาน โดยอาศัยรูปแบบที่จะให้ความสำคัญแก่นำหนักของข่าวสารที่แตกต่างกัน เช่น ลำดับหน้าที่ลง ขนาดของพื้นที่ข่าว ขนาดของตัวอักษร ความถี่ในการนำเสนอข่าว จึงอาจกล่าวได้ว่า การรายงานข่าวสารของสื่อมวลชนจึงเปรียบเสมือนการสร้างมโนภาพขึ้นในสมอง

ของผู้รับสาร แต่บทบาทของสื่อมวลชนจะมีอิทธิพลต่อประชาชนได้จะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่าประชาชนจะต้องเปิดรับข่าวสารจากสื่อ หรือต้องการข้อมูลข่าวสาร เพื่อช่วยในการตัดสินใจหรือลดความไม่แน่ใจ (Becker, 1971 : 38)

นอกจากนั้น สื่อมวลชนยังทำหน้าที่ในการสร้างสถานภาพ ให้แก่เหตุการณ์ หรือตัวบุคคลโดยการสร้างภาพพจน์ (image making) ข่าวสารทางการเมืองที่กลุ่มต่าง ๆ หรือตัวแทนที่เกี่ยวข้องในระบบการเมืองจะถูกถ่ายทอดออกมาให้บุคคลได้ถกเถียงแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ขณะเดียวกันบุคคลหรือเหตุการณ์ก็จะได้รับการรับรองสถานภาพ (status-conferral) ให้เด่นชัดขึ้นทั้งในด้านบวกและด้านลบ ที่จะสนองตอบต่อความชอบธรรมในพฤติกรรม ทำให้ผู้รับสารมีความรู้สึกนิยมชมชอบ และจดจำได้หรืออาจเป็นตัวขยายหรือสร้างสถานการณ์ (pseudo - events) ขึ้น (Kraus and David, 1976 : 210 - 226)

หน้าที่ของการจัดระเบียบวาระสาร (agenda - setting) และการให้การรับรองสถานภาพ (status - conferral) คล้ายคลึงกันด้วยต่างก็เป็น การสร้างภาพพจน์ทางการเมืองให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนทั่วไปที่ได้จากการอ่านหนังสือพิมพ์หรือติดตามสื่อมวลชนอื่น ๆ แต่ข้อแตกต่างอยู่ตรงที่การให้การรับรองสถานภาพ เป็นผลของทัศนคติ (attitude effect) ของสื่อมวลชนและเกี่ยวข้องกับ บุคคลิกภาพของนักการเมือง ขณะที่การจัดระเบียบวาระสารให้ผลทางด้านความรู้ (cognitive effect) เกี่ยวกับประเด็นปัญหาในทางการเมือง (บุญเลิศ, 2521 : 39)

ในการศึกษาเรื่องการรับรู้ข่าวสารของทางการเมืองสามารถนำแนวความคิด เรื่องการใช้และความพึงพอใจที่ผู้รับสารมีต่อสื่อมวลชน (uses and gratifications model) เพื่อเป็นดัชนีชี้ถึงการเปิดรับข่าวสารตามความ พึงพอใจของผู้รับสาร โดยแนวความคิดนี้เน้นที่ผู้รับสารว่ามีกระบวนการอย่างไรใน การเปิดรับสื่อหนึ่ง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการและสร้างสรรค์ความพอใจให้กับ ตนเองโดยอาศัยสื่อ ซึ่งพฤติกรรมที่เกิดขึ้นนี้จะแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิหลัง

ด้านตัวแปรทางประชากรศาสตร์ จิตวิทยา และประสบการณ์ส่วนบุคคลของผู้รับสาร (สุรพงษ์, 2533 : 113-117)

ดังนั้นจึงได้มีนักวิชาการบางท่านที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองโดยนำเอาความคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้โดยมีสมมติฐานว่า ผู้ที่เปิดรับข่าวสารนั้นจะมีวัตถุประสงค์ ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามสถานภาพ และภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น

วิลเบอร์ แชม (Schramm, 1969 : 197-200) ได้ทำการศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสนใจข่าวสารทางการเมืองมากกล่าวคือ คนที่มีการศึกษาสูงไม่ว่าจะมีอาชีพหรือมีฐานะทางเศรษฐกิจอย่างไร จะมีความสนใจในข่าวสารทางการเมืองในระดับที่ไม่แตกต่างกัน สำหรับบุคคลที่มีการศึกษาต่ำกว่าการมีอาชีพที่ได้รับยกย่องหรือมีเกียรติ หรือมีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะทำให้บุคคลนั้นเพิ่มความสนใจในการเปิดรับข่าวสารทางการเมือง

โรบินสัน (Robinson, 1977 : 77) ได้ทำการศึกษาถึงระดับการศึกษาของผู้รับสารมีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อและระดับความรู้ทางด้านข้อมูลข่าวสารของบุคคล โดยกลุ่มคนที่มีระดับการศึกษาต่างกันจะมีการใช้สื่อ และระดับความรู้ในเรื่องข้อมูลข่าวสารที่ต่างกันไปด้วย กล่าวคือกลุ่มคนที่มีความรู้สูงจะเป็นกลุ่มคนที่มีความรู้ข้อมูลข่าวสารดี และจะเพิ่มพูนความรู้ทางด้านนี้ของตนให้มากขึ้น โดยการใช้สื่อมวลชน

ชอย และเบคเกอร์ (Choi and Becker, 1987 : 273) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้สื่อ พบว่ามีการศึกษาหลายชิ้นที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่าการศึกษามีผลต่อการเลือกใช้สื่อกล่าวคือ คนที่มีการศึกษาสูงจะอ่านหนังสือพิมพ์มากกว่าคนมีการศึกษาต่ำซึ่งจะเลือกที่จะดูโทรทัศน์หรือฟังวิทยุมากกว่า

แซร์ และฟรีดแมน (Seare and Freedman, 1967 : 174-213) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเลือกเปิดรับข่าวสารของบุคคลพบว่ากลุ่มตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับระดับการศึกษาและระดับชั้นทางสังคม ซึ่งสามารถใช้อาชีพเป็นดัชนีวัดแทนได้ เป็นกลุ่มตัวแปรที่ใช้ในการทำนายพฤติกรรมการเปิดรับสื่อมวลชนที่ดีที่สุดหรืออาจกล่าวได้ว่าระดับการศึกษาและอาชีพเป็นตัวแปรที่มีแนวโน้มมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ

แมค โคม และมุลลินส์ (McComb and Mullins) ได้ทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางด้านการศึกษากับการใช้สื่อมวลชน และการใช้สื่อมวลชนกับความสนใจทางการเมืองพบว่า (อ้างใน วรงค์, 2527 : 87) การศึกษามีความสัมพันธ์โดยตรงกับการใช้สื่อมวลชน และการใช้สื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความสนใจทางการเมือง แต่การศึกษามีความสัมพันธ์โดยทางอ้อมกับความสนใจทางการเมืองคือ ผู้มีการศึกษาสูงจะใช้สื่อมวลชนมากขึ้น และจะมีผลให้บุคคลเหล่านี้เกิดความสนใจทางการเมืองด้วย ขณะที่ความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างการศึกษากับความสนใจทางการเมืองโดยไม่ผ่านการใช้สื่อมวลชนไม่มี

วีสนีย์ (Whitney) ได้ทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการใช้สื่อมวลชนกับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลเป็นไปในลักษณะดังนี้ (อ้างใน วรงค์, 2527 : 89) คนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมไม่คงเส้นคงวาจะเป็นผู้ที่สนใจข่าวสารทางการเมืองมากกว่าคนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมแบบคงเส้นคงวา

สำหรับการศึกษาวิจัยเรื่องการรับรู้ข่าวสารของคนไทย พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ได้ทำการศึกษาวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้ข่าวสารทางการเมือง ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ และอายุ โดยระดับการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับความสนใจข่าวสารทางการเมืองสูงสุดจากสื่อต่าง ๆ ทั้งการฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ รวมทั้งการสนทนาในประเด็นปัญหาทางการเมือง ผู้ที่มีรายได้สูงจะติดตามข่าวสารทางการเมืองในความถี่ที่สูงกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำ

ส่วนผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 26-30 ปี และ 31-40 ปี เป็นกลุ่มที่มีความสนใจข่าวสารทางการเมืองสูงกว่าวัยอื่น ๆ (พรศักดิ์, 2526 : 71-79)

นอกจากนี้ในการเลือกเปิดรับสื่อของผู้รับสารจะมีปฏิสัมพันธ์กันในแง่ของความเชื่อถือที่มีต่อสื่อที่ผู้รับสารเลือกเปิดรับ เพื่อตอบสนองความพึงพอใจ (gratification) ขณะเดียวกันความน่าเชื่อถือของสื่อก็จะมีผลต่อพฤติกรรมของผู้รับสารด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับรู้ข่าวสารในช่วงการเลือกตั้งที่ผู้รับข่าวสารมีวัตถุประสงค์ในการติดตามข่าว 4 ประการคือ

1. ต้องการทราบข่าวสารทางการเมือง
2. เป็นการเสริมความเชื่อมั่นในผลการตัดสินใจของตน
3. เพื่อต้องการแนะนำในการตัดสินใจลงคะแนน
4. เพื่อความตื่นเต้น (Harrop and Miller, 1987 : 31)

จากการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ซึ่งผู้ศึกษาได้นำเสนอนั้น พบว่า การรับรู้ข่าวสารมีความจำเป็นมากสำหรับนำไปประกอบกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ระดับการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองยังน่าจะแตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิหลังที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผู้ศึกษาจะได้นำประเด็นดังกล่าวมาใช้ประกอบในการศึกษาคั้งนี้ต่อไป

แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญประการหนึ่งของกระบวนการทางการเมือง และมีความจำเป็นสำหรับการเมืองเกือบทุกระบบ เนื่องจากรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยเฉพาะการเสนอข้อเรียกร้อง (demand) และการสนับสนุน (support) จะเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงการดำรงอยู่ของระบบการเมือง หรือทำให้ระบบการเมืองอยู่ในสภาวะดุลยภาพได้ ซึ่งหากระบบการเมืองปราศจาก

สิ่งเหล่านี้แล้ว ก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ (Easton, 1965 : 112-117)

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในประเทศประชาธิปไตยนับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่รัฐจะต้องให้หลักประกันให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการแสดงออกอย่างเท่าเทียมกัน และภายในขอบเขตของกฎหมายที่สำคัญยิ่งก็คือการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐและตัวผู้บริหารหรือรัฐบาลได้ตามความต้องการของตน และการที่ประชาชนมีอิทธิพลต่อสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ทำให้อำนาจไม่ตกอยู่ในสถาบัน ๆ หนึ่ง จึงนับเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง ซึ่งแตกต่างจากการที่มีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศเผด็จการที่มักเป็นเพียงรูปแบบและเป็นไปเพื่อสนับสนุนระบบการเมือง หรือสอดคล้องตามเจตจำนงของผู้บริหารหรือรัฐบาลเป็นสำคัญ

ในส่วนที่จะกล่าวต่อไปนี้จะเน้นถึงความหมาย ขอบเขต รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนี้

1. ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

นักรัฐศาสตร์หลายท่านได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันไปตามทรรศนะและจุดเน้นของแต่ละบุคคล

อลัน บูลล็อก และ โอลิเวอร์ สตอลลี แบรส (Bullock and Brass, 1977 : 458) กล่าวถึงการเข้ามีส่วนร่วม (participation) หมายถึง การที่บุคคลจะได้รับประโยชน์จากการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในการตัดสินใจกับสถาบันทางการเมืองและสังคม

เชอเบิร์ต แมคคอสกี (Mc Closky, 1968 : 172) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่าเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นไปโดยความสมัครใจ

(voluntary activities) ของสมาชิกในสังคม ที่จะมีส่วนร่วมในการคัดเลือก ผู้ปกครองและกำหนดนโยบายสาธารณะ (public policy) อาจจะเป็นโดยตรง หรือทางอ้อม

ไมรอน ไวเนอร์ (Weiner, 1971 : 161-164) ได้สำรวจและ รวบรวมความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่นักรัฐศาสตร์ต่าง ๆ ได้ให้ไว้ ซึ่งจะเห็นได้ดังต่อไปนี้คือ

1) การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การกระทำที่เป็นการสนับสนุน หรือการกระทำในการเรียกร้องต่อผู้นำรัฐบาล เพื่อให้สนองตอบความต้องการ

2) การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ ความพยายามที่จะสร้างผล กระทบหรือใช้อิทธิพลต่อการดำเนินงานของรัฐบาล หรือในการเลือกผู้นำในรัฐบาล

3) การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรม ทางการเมืองที่ถูกต้องตามกฎหมาย และได้รับการรับรองว่าถูกต้อง

4) การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การมีตัวตนเพื่อเข้าไปใช้ อำนาจแทนตนเอง

5) การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การระวางหรือแปลกแยกตน เองออกจากการเมือง (alienation) เนื่องจากเห็นว่าแม้จะเข้าไปยุ่งเกี่ยว กับการเมืองก็ไม่ทำให้เกิดผลอะไรขึ้น ซึ่งแตกต่างจากความเฉื่อยชาหรือเมินเฉย ทางการเมือง (apathy) ที่เป็นการขาดความสนใจทางการเมืองโดยสิ้นเชิง และไม่กระทำการใด ๆ ทางการเมืองเลย

6) การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ ความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับทางการเมือง หรือเป็นผู้ที่ชอบกระทำกิจกรรมทางการเมือง (activists)

7) การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การกระทำที่ต่อเนื่องอย่างคงที่ (persistence continuous) ซึ่งอาจเป็นการกระทำที่มีความเป็นสถาบัน และมีการจัดตั้ง หรืออาจเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใด เช่น การก่อการจลาจล

8) การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การกระทำที่มุ่งต่อการเลือกผู้นำทางการเมือง หรือมุ่งที่จะมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะหรือเป็นความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของทางราชการ (bureaucratic actions)

9) การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การกระทำที่เป็นกิจกรรมอันมีผลกระทบต่อการเมืองระดับชาติ (national politics)

10) การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การกระทำที่มีลักษณะเป็นการกระทำทางการเมือง (political act)

จากความหมายทั้ง 10 ประการดังกล่าว ไวนเนอร์ (Weiner, 1971 : 165) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่าหมายถึง การปฏิบัติการโดยสมัครใจใด ๆ (any voluntary actions) ที่ไม่ว่าจะบรรลุผลสำเร็จหรือไม่ จะมีการจัดองค์การหรือไม่มี จะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่อง และจะใช้วิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้นโยบายสาธารณะ การบริหารนโยบายสาธารณะ และการเลือกผู้นำทางการเมืองในระดับต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

จะเห็นว่า ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองดังกล่าวต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสามประการ ซึ่งจะขาดไปเสียประการหนึ่งประการใดไม่ได้ คือ 1) ต้องเป็นการกระทำหรือการปฏิบัติการ (action) 2) การกระทำนั้นเป็นไปอย่างสมัครใจ (voluntary) และ 3) มีการเลือก (choice) หรือมีส่วนในการคัดเลือกเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วย ซึ่งจากคำจำกัดความดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับเฉพาะการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยแบบเสรีเป็นสำคัญ โดยเฉพาะองค์ประกอบสองประการหลัง คือ ความสมัครใจและการเลือกนั้น ในการปกครองแบบรวบอำนาจ (totalitarianism) มียุ่ไม่สมบูรณ์ คือมีประปรายหรือไม่มีเลย

แซมมวล ฮันติงตัน และโจน เนลสัน (Huntington and Nelson, 1976 : 4-7) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า เป็นกิจกรรมของประชาชนแต่ละบุคคลที่มีความมุ่งหมายเพื่อที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดยฮันติงตัน (Huntington) ได้พิจารณาแง่มุมที่สำคัญของความหมายนี้ และกำหนดขอบเขตความหมายชัดเจนขึ้นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นหมายถึงเฉพาะการกระทำ (ไม่รวมถึงทัศนคติ) เป็นการกระทำของผู้มีส่วนร่วมที่เป็นประชาชนธรรมดา ซึ่งกิจกรรมทางการเมืองของผู้ที่มีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นประชาชนธรรมดานั้น จะมีลักษณะเป็นช่วง ๆ ไม่ต่อเนื่องกัน (intermittent) เป็นกิจกรรมที่ไม่เต็มเวลา (part-time) และเป็นบทบาทรองจากบทบาทอื่น ๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมทางการเมืองยังหมายความเฉพาะการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งเป็นผู้ที่มีความชอบธรรมในการตัดสินใจแบ่งสรรสิ่งที่มีคุณค่า ซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดในสังคม ไม่รวมถึงการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อกดดันหรือมีอิทธิพลต่อกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลทั้งนี้ไม่ว่ากิจกรรมหรือการกระทำนั้นจะสัมฤทธิ์ผลหรือไม่ ก็ถือเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยลักษณะของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง อาจเป็นไปด้วยความสำนึกของตนเอง หรือชักจูงระดมพลังให้เข้าร่วมกันได้

สำหรับลักษณะของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง (the form of political participation) ซึ่งแซมมวล ฮันติงตัน และโจน เบลสัน ได้แบ่งเป็น 2 อย่าง (อ้างใน ลีทิพินซ์, 2531 : 162) คือ

1) การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความสำนึกของตนเอง (autonomous political participation) หมายถึง ลักษณะที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบใด ๆ ด้วยความพึงพอใจของตนเองเป็นไปโดยความสมัครใจและมองเห็นว่าตนเองสามารถที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างแท้จริง มีความตั้งใจมุ่งหมายที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล

2) การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยถูกชักจูง (mobilized political participation) หมายถึง ลักษณะของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่เป็นไปโดยที่ไม่ได้เกิดจากเจตจำนงค์ของตนเอง แต่เกิดจากผู้อื่นปลุกกระดมให้ประชาชนเข้าร่วมในการกระทำกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โดยการขู่เข็ญ บังคับ ชักจูง หรือใช้อิทธิพลทางวัตถุ เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้เป็นไปตามที่ผู้ปลุกกระดมต้องการ กล่าวโดยสรุปคือ ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นไม่ได้มีความตั้งใจมุ่งหมายที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล

จากที่กล่าวมานั้น โดยสรุปแล้วความหมายของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การที่สมาชิกของสังคมมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทางการเมืองตามความสมัครใจถูกต้องตามกฎหมายและมีจุดมุ่งหมายทั้งทางตรงและทางอ้อมที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายการดำเนินงานของรัฐบาล ไม่ว่าจะในระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น

2. ขอบเขตของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ถึงแม้ว่าจะมีการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองทุกระดับ แต่บทบาทในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นก็ยังคงแตกต่างกันไป เนื่องจากมูลเหตุจูงใจ ความจำเป็น และสถานการณ์สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ

ด้วยเหตุนี้ขอบเขตของการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงมีลักษณะกว้างขวางมาก อาจแบ่งประเภทได้ต่าง ๆ ดังนี้ คือ การรับฟังข่าวสารทางการเมือง การสนทนาทางการเมือง การชักจูงผู้อื่นให้ไปออกเสียงเลือกตั้ง การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การช่วยหาเสียงให้กับผู้สมัครหรือพรรคการเมืองที่ตนชอบ การแสดงความคิดเห็น การสมัครเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มผลประโยชน์ หรือพรรคการเมือง การจัดตั้งกลุ่มผลประโยชน์ หรือพรรคการเมืองเพื่อส่งสมาชิกเข้ารับการเลือกตั้งเพื่อเข้าไปทำหน้าที่ปกครองและเข้าบริหารโดยตรง (บรรพต และ สุขุม, 2517 : 425-453)

ดังนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ (Barber, 1972 : 3) คือ

1) การมีส่วนร่วมโดยตรง เป็นลักษณะที่ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการปกครองตนเองโดยตรง เช่น บริหารงาน กำหนดนโยบายและตัดสินใจในการดำเนินงานด้วยตนเอง

2) การมีส่วนร่วมโดยทางอ้อม เป็นลักษณะที่ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมแต่มิได้เป็นผู้ดำเนินการปกครองตนเองโดยตรง โดยการเลือกตั้งตัวแทนของประชาชนเข้าไปทำหน้าที่ เปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกตั้งโดยเสรี แต่กำหนดกลไกเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้ามาควบคุมติดตามความเคลื่อนไหวของผู้ปกครอง เพื่อให้การปกครองเป็นไปตามความต้องการของประชาชน

3. รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

นักรัฐศาสตร์หลายท่านได้พยายามจัดรูปแบบและประเภทของกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้แตกต่างกัน วูดเวิร์ดและโรเปอร์ (Woodward and Roper) ได้แบ่งกิจกรรมทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อสมาชิกสภานิติบัญญัติและเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นประเภทต่าง ๆ คือ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การเป็นสมาชิกของกลุ่มอิทธิพล การติดต่อกับสมาชิกสภานิติบัญญัติ การเข้าร่วมกิจกรรมของพรรคการเมืองและการสนทนาทางการเมือง (อ้างใน John P. Robinson, Ruske and Head, 1986 : 424)

ออกัส แคมป์เบล และคณะ (Cambell and others) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่ามีเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งเท่านั้น โดยแยกออกเป็นการลงคะแนนเสียง การสนับสนุนและช่วยเหลือด้านการเงินในการรณรงค์หาเสียง และการไปร่วมชุมนุมทางการเมือง ซึ่งเป็นการกำจัดวงแคบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง (อ้างใน John P. Robinson, Ruske and Head, 1986 : 433)

จ็อบฟรีย์ โรเบิร์ตส์ (Robert, 1971 : 145) ได้แบ่งกิจกรรมทางการเมืองออกเป็น 2 แบบ แบบแรก เป็นกิจกรรมโดยสมัครใจและเป็นทางการซึ่งประกอบด้วย การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การเป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เช่น ขบวนการต่าง ๆ พรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ เป็นเจ้าหน้าที่ของสถาบันทางการเมือง เป็นต้น ส่วนแบบที่สองเป็นกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งได้แก่ การอภิปรายทางการเมือง หรือเข้าร่วมฟังเหตุการณ์ทางการเมือง การชักชวนทางการเมืองของเจ้าหน้าที่ของสมาชิกของกลุ่มทางการเมือง

ซูซาน เวลช์ (Welch, 1975 : 553-556) ได้แบ่งกิจกรรมของการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็น 4 ประเภท คือ การลงคะแนนเสียง

การเข้ามีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในการรณรงค์หาเสียง กิจกรรมที่ร่วมมือกัน ทั้งเป็นทางการเมืองและไม่เป็นทางการเพื่อแสวงหาจุดมุ่งหมายทางการเมือง และติดต่อเจ้าหน้าที่รัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาสังคมบางประการ

แต่รูปแบบการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ทางการเมืองแตกต่างกันจนเห็นได้ชัดโดยวิธีจัดเป็นประเภทหรือกลุ่มกิจกรรม ซึ่งมีประโยชน์ในการศึกษาวิเคราะห์มาก คือรูปแบบการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ของไนย์ และเวอร์บา และผลงานของเลสเตอร์ ดับบลิว มิลแบรท และ โกอแอล โดยมีรายละเอียดของกิจกรรมในการมีส่วนร่วมทางด้านต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. แบบการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของไนย์และเวอร์บา แบ่งเป็น 4 รูปแบบ โดยวิเคราะห์จาก 4 มิติได้แก่ แบบของอิทธิพล ขอบเขตของผลผลิต มิติความขัดแย้ง และความต้องการความริเริ่ม (Nie and Verba, 1975 : 9-12) โดยมีรายละเอียดของกิจกรรมในการมีส่วนร่วมด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ

1.1 การลงคะแนนเสียง (voting) เป็นกิจกรรมของพลเมืองที่มีบ่อยมากที่สุดและมีอิทธิพลเหนือผู้นำ ได้ทำให้ผู้นำจำต้องปรับปรุงนโยบายเพื่อที่จะได้คะแนนเสียง แต่คะแนนเสียงนี้สื่อความหมายเกี่ยวกับความขึ้นชอบของพลเมืองที่มีต่อผู้นำได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น เพราะเพียงแต่สื่อให้เห็นความจริงที่ว่า คะแนนเสียงจากผู้สมัครคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งเท่านั้นมิได้แสดงความขึ้นชอบเป็นกรณีพิเศษ แต่ขอบเขตผลการเลือกตั้งนั้นกว้างขวางมากและมีอิทธิพลเหนือพลเมืองทั้งหมด เพราะเหตุว่าการรวมความขึ้นชอบของพลเมืองและแรงกดดันทำให้คะแนนเสียงเป็นเสมือนอาวุธที่มีอำนาจควบคุมรัฐบาล นอกจากนั้นการลงคะแนนเสียงมีความแตกต่างจากกิจกรรมการเมืองอื่น ๆ ก็คือ ต้องการความริเริ่มเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เพราะประชาชนมีโอกากระทำการเลือกตั้งตามปกติ แต่อย่างไรก็ตาม การลงคะแนนเสียงเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเห็นได้อย่างชัดเจนและมีประโยชน์ในการเปรียบเทียบความแตกต่างของกิจกรรมทางการเมืองแบบอื่น ๆ ได้อย่างดี

1.2 กิจกรรมรณรงค์หาเสียง (campaign activity) การเข้ามามีส่วนร่วมในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเลือกตั้งนั้น พลเมืองสามารถเพิ่มอิทธิพลเหนือผลการเลือกตั้งได้โดยกำหนดให้คะแนนเสียงคนหนึ่งคนใดไว้ก่อน และมีอิทธิพลต่อผู้นำเหมือนการลงคะแนนเสียงแต่สามารถสื่อสารเกี่ยวกับความชื่นชอบของผู้เข้ามามีส่วนร่วมได้มากกว่า เพราะผู้กระตือรือร้นรณรงค์หาเสียงเป็นกลุ่มที่แสดงการกระทำชัดเจนกว่าว่ามีคามใกล้ชิดหรือติดต่อกับผู้มีสิทธิคนใด นอกจากนั้นยังเกิดผลผลิตร่วมและนำพลเมืองไปสู่สถานการณ์ที่ขัดแย้งได้แต่อย่างไรก็ดี กิจกรรมทางการเมืองรณรงค์หาเสียงเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่ยากและต้องการความริเริ่มของพลเมืองมากกว่าการลงคะแนนเสียง

1.3 การติดต่อขึ้นต้นของพลเมือง (citizen initiated contacts) การศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองจำนวนมากเน้นเรื่องกิจกรรมในกระบวนการเลือกตั้ง แต่กิจกรรมในช่วงระหว่างการเลือกตั้งแต่ละครั้งก็สำคัญเช่นกัน และเพื่อที่จะหาความหมายอื่น ๆ ของการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองจึงควรพิจารณานิยามกิจกรรมที่ต่างจากการเลือกตั้งมากที่สุด

การลงคะแนนเสียงและการรณรงค์หาเสียงนั้นมีขึ้นเพื่อรับผิดชอบต่อการเลือกตั้งซึ่งได้กำหนดเวลา และความพึงพอใจเพื่อพลเมืองโดยมีผู้สมัครรับเลือกตั้งและเจ้าหน้าที่ควบคุม ส่วนบุคคลอื่น ๆ ได้แก่ บุคคลที่ติดต่อขึ้นต้นกับเจ้าหน้าที่รัฐบาลนั้นคือ มีบุคคลที่ติดต่อเผชิญหน้ากับรัฐบาลหรือหน่วยงานรัฐบาล บุคคลเหล่านี้กระทำการตามลำพังโดยตัดสินใจเวลา เป้าหมาย และเนื้อหาสาระของการกระทำการเข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมประเภทนี้เรียกว่า "การติดต่อขึ้นต้นของพลเมือง"

เมื่อหันมาพิจารณาความสัมพันธ์ในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะขอบเขตของผลผลิต จะเห็นได้ว่า แบบของการเข้ามามีส่วนร่วมประเภทนี้เท่านั้นที่สามารถคาดหวังในผลประโยชน์ได้อย่างเพียงพอ เพราะเมื่อผู้เข้ามามีส่วนร่วมแต่ละคนเริ่มติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐบาลนั้น สิ่งที่สำคัญมากที่สุดคือ เลือกหมาย

กำหนดการกระทำการเข้ามีส่วนร่วม นั่นก็คือ ผู้ติดต่อตัดสินใจว่าจะติดต่อเรื่องอะไรและเลือกสิ่งที่ต้องการกระทำ ซึ่งในบางครั้งอาจจะเป็นไปได้ว่าเป็นการติดต่อเรื่องกิจกรรมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เหตุผลที่สำคัญ 2 ประการ คือ เนื้อหาสาระของการเข้ามีส่วนร่วมนั้นเด่นและสำคัญโดยแบ่งเนื้อหาสาระเป็นไปได้อ สำหรับแต่ละคนภายใต้สภาพแวดล้อมนั้น นอกจากนี้ พลเมืองอาจจะติดต่อเรื่องปัญหาสังคมทั่ว ๆ ไปบางประการก็ได้ เช่น การร้องเรียนเรื่องการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐบาลระดับท้องถิ่นที่ไม่มีประสิทธิภาพ หรืออาจติดต่อเรื่องปัญหาครอบครัวหรือปัญหาส่วนตัวจริง ๆ ก็เป็นได้

การติดต่อขั้นต้นของพลเมืองประเภทนี้ สื่อข่าวสารเกี่ยวกับความขึ้นชอบของพลเมืองได้อย่างกว้างขวางแต่มีอิทธิพลเพียงเล็กน้อย เปรียบเสมือนการกระทำของพลเมืองคนเดียวเท่านั้น แต่มีมีติผลผลิตที่มีความสำคัญที่ทำให้การติดต่อขั้นต้นนี้ต่างจากกิจกรรมอื่น ๆ ส่วนมิติขัดแย้งนั้นเราพิจารณาว่าไม่มีข้อขัดแย้งโดยตรงกับพลเมืองอื่น ๆ และประการสุดท้าย กิจกรรมประเภทนี้ต้องการความริเริ่มไม่น้อยเลยที่เดี๋ยวหลังจากที่ได้เลือกโอกาสที่จะเข้ามีส่วนร่วม เนื้อหาสาระและเจ้าหน้าที่ติดต่อ

1.4 กิจกรรมที่ร่วมมือกัน (cooperative activity) เป็นกิจกรรมขององค์กรหรือกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการเมืองและสังคม ในกรณีเช่นนี้ แต่ละคนจะต้องไม่กระทำตามลำพังเหมือนแบบที่ 3 แต่จะกระทำร่วมกับคนอื่น เพื่อที่จะมีอิทธิพลเหนือการดำเนินงานของรัฐบาลมากกว่า อย่างไรก็ตาม ลักษณะที่คล้ายแบบที่ 3 และไม่เหมือนแบบที่ 1 คือ เป็นกิจกรรมของกลุ่มที่ร่วมมือกันเป็นจุดเริ่มต้นและอาจเกิดขึ้นในเวลาใดก็ได้ และจะเกี่ยวข้องกับเรื่องปัญหาใดของกลุ่มก็ได้ นอกจากนี้อาจร่วมกิจกรรมภายในองค์กรทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการได้เช่นเดียวกัน

กิจกรรมที่ร่วมมือกันมีความสำคัญเพราะรวมข่าวสารความขึ้นชอบของพลเมืองที่ทำงานร่วมกันพร้อมด้วยแรงอิทธิพล และผู้นำมักตอบสนองต่อกลุ่มที่

ร่วมกันมากกว่าบุคคลเพียงคนเดียวเท่านั้น ในด้านขอบเขตผลผลิตนั้น เมื่อพลเมืองรวมกันไม่ว่าจะเป็นกลุ่มหรือองค์การที่เป็นทางการเมืองหรือไม่เป็นทางการ ลักษณะกิจกรรมทางการเมืองจะมุ่งเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมบางประการซึ่งทำให้ผลประโยชน์ของแต่ละคนลดลง ดังนั้น กิจกรรมที่ร่วมมือกันจึงมักจะเกี่ยวข้องกับผลผลิตที่มีลักษณะร่วมใด ๆ ถึงแม้ว่าผลผลิตนั้นอาจจะมีอิทธิพลเหนือกลุ่มบางกลุ่มในสังคมมากกว่าส่วนรวมทั้งหมดก็ตาม กิจกรรมประเภทนี้ไม่ปรากฏชัดเจนว่า มักเกิดขึ้นในสถานการณ์ขัดแย้งกับกลุ่มอื่น ๆ มิติความขัดแย้งนั้นอาจปรากฏในสถานการณ์ร่วมมากกว่ากิจกรรมแบบที่ 3 และปรากฏน้อยกว่าในกิจกรรมแบบที่ 1 และต้องการความคิดริเริ่มบ้างถึงแม้ว่าความสามารถในการริเริ่มจะขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าเป็นสมาชิกที่มีบทบาทหรือเป็นผู้นำของกลุ่มก็ตาม

2. แบบการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของมิลแบรท และโกเอล

(Milbrath and Goel, 1977 : 12-19) แบ่งเป็น 6 รูปแบบ คือ

2.1 การเลือกตั้ง (voting)

มิลแบรทและโกเอล พบว่า การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นรูปแบบในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่แยกจากกิจกรรมเกี่ยวกับการรณรงค์หาเสียง และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง แต่รวมได้กับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรักชาติซึ่งแสดงออกโดย การเคารพธงชาติ การเสียภาษี การเคารพกฎหมาย และสนับสนุนประเทศให้ต่อต้านสงคราม จากผลการวิจัยของมิลแบรท และโกเอล ได้พบอีกว่า การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นการแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อระบบมากกว่าเป็นการกระทำตามความต้องการของตนที่มีต่อระบบการเมือง จึงเห็นว่าการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นเชื่อได้ยากกว่า ทำให้เกิดความแตกต่างที่สำคัญต่อผลผลิตทางการเมือง โดยให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า บุคคลที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นผู้ที่มีความสำนึกในหน้าที่พลเมือง มีความสำนึกในบรรทัดฐานของสังคม และวิธีการดำรงชีวิตในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน นอกจากนี้ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งก็ไม่ต้องการการสื่อสาร และแรงจูงใจมากเหมือนกิจกรรมทางการเมืองอื่น ๆ

2.2 เป็นเจ้าหน้าที่พรรคและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียง (party and campaign workers)

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้หมายถึง การเข้าร่วมในพรรคการเมืองทั้งในช่วงระหว่างการเลือกตั้งและในการเลือกตั้ง ขอบเขตของกิจกรรม ได้แก่ การมีบทบาทในการรณรงค์หาเสียง บริจาคเงินช่วยเหลือพรรคและผู้สมัครชักชวนประชาชนไปลงทะเบียนเพื่อสิทธิในการลงคะแนนเสียง เข้าร่วมและสนับสนุนพรรคการเมือง พยายามชักชวนประชาชนให้ลงคะแนนเสียงแก่พรรคหรือผู้สมัครที่ตนชอบ การลงสมัครรับเลือกตั้งและการร่วมมือกับกลุ่มต่าง ๆ ในการปรับปรุงความเป็นอยู่ของชุมชน การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบดังกล่าวนี้เป็นแบบแผนของความสัมพันธ์ขั้นต้นระหว่างปัจเจกชนกับรัฐ จากการศึกษาของมิลแบรท และโกเอล ได้พบว่าผู้ที่เข้าร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้มีน้อยมาก ในสหรัฐอเมริกา มีเพียงร้อยละ 15 เท่านั้น เนื่องจากการเข้าร่วมในกิจกรรมดังกล่าวต้องอาศัยความตื่นตัวและสนใจอย่างแท้จริง พวกที่เข้าร่วมกิจกรรมประเภทนี้ซึ่งจัดอยู่ใน "พวกนักสู้" (gladiators)

2.3 เป็นผู้มีบทบาทในชุมชน (community activists)

ขอบเขตของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ได้แก่ การรวมกันขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาสังคม การทำงานร่วมกับกลุ่มที่ทำงานเกี่ยวกับสังคม การเป็นสมาชิกที่มีความกระตือรือร้นขององค์การที่มีบทบาทเกี่ยวกับกิจการสาธารณะอื่น ๆ และติดต่อกับทางราชการในเรื่องปัญหาสังคม "ผู้มีบทบาทในชุมชน" มีลักษณะคล้ายกับ "เจ้าหน้าที่พรรคและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียง" ในหลาย ๆ ด้าน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นสูงและมีระดับความผูกพันทางใจกับชุมชนสูงเช่นเดียวกัน ที่แตกต่างกันคือ "ผู้มีบทบาทในชุมชน" มีความเกี่ยวข้องกับทั้งพรรคและการรณรงค์หาเสียงน้อยกว่าผู้มีบทบาทในพรรคการเมือง

2.4 มีการติดต่อกับทางราชการ (contacting officials)

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้เป็นเรื่องเฉพาะ เช่น การติดต่อกับทางราชการในเรื่องภาษี โรงเรียน การทำถนน การตรวจสอบความมั่นคงทางสังคม เป็นต้น การมีส่วนร่วมแบบนี้มีผลโดยตรงต่อบุคคลนั้นเองเท่านั้น การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบดังกล่าวนี้เกือบจะไม่ใช้การมีส่วนร่วมทางการเมืองตามความหมายที่แท้จริง เวอร์บาและไนย์ (Verba and Nie) เรียกการมีส่วนร่วมแบบนี้ว่าการมีส่วนร่วมอย่างแคบ (parochial participation)

2.5 เป็นผู้ประท้วง (protestor)

ขอบเขตของกิจกรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้คือการเข้าร่วมเดินขบวนตามถนน หรือก่อให้เกิดการจลาจล (ถ้าจำเป็น) เพื่อบังคับให้รัฐแก้ไขบางสิ่งบางอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองให้ถูกต้อง ประท้วงอย่างแข็งขัน และเปิดเผยต่อสาธารณชนถ้ารัฐบาลกระทำในสิ่งที่ผิดศีลธรรม การเอาใจใส่กับการชุมนุมประท้วง เข้าร่วมกับกลุ่มประท้วงรัฐบาลและการปฏิเสธการยอมรับกฎหมายที่ไม่ยุติธรรม

2.6 เป็นผู้สื่อข่าว (communicator)

รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะ "ผู้สื่อข่าวสาร" นั้น มีขอบเขตของกิจกรรมดังนี้คือ การเก็บรักษาข้อมูลเกี่ยวกับการเมือง การส่งจดหมายสนับสนุนผู้นำเมื่อเขาทำดี การเข้าร่วมถกปัญหาการเมือง การให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการเมืองแก่เพื่อนในชุมชนที่อาศัยอยู่ การให้ความสนใจกับทางราชการ และการเขียนจดหมายถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ กิจกรรมแต่ละอย่างต้องการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกันภายในชุมชน ผู้ที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบของ "ผู้สื่อข่าวสาร" นี้ มักเป็นพวกมีการศึกษาสูง มีข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองมากและมีความสนใจการเมืองมากด้วย "ผู้สื่อข่าวสารทางการเมือง" จะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมากกว่า "พวกเจ้าหน้าที่ของพรรค" หรือ "ผู้รักชาติ" แต่จะไม่แสดงออกด้วย "กิจกรรมการประท้วง"

4. ระดับของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

การศึกษาพฤติกรรมทางการเมือง นอกจากจะจัดแบ่งเป็นรูปแบบต่าง ๆ แล้ว ยังสามารถจัดลำดับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองจากน้อยไปหามากได้อีกด้วย การจัดลำดับดังกล่าวไม่มีมาตรฐานแน่นอนขึ้นอยู่กับนักวิชาการผู้จัด จะให้ความสำคัญแก่แต่ละกิจกรรมมากน้อยอย่างไรมีดังต่อไปนี้

แสดงระดับที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย (ณรงค์, 2531 : 371)

- 5 ผู้มีตำแหน่งทางการเมือง (เช่น ประธานาธิบดีหรือนายกรัฐมนตรี) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้ว่าราชการจังหวัดที่ประชาชนเลือกตั้ง นายกเทศมนตรี
- 4 ผู้สมัครรับเลือกตั้งในตำแหน่งดังกล่าวข้างต้น (บางคนอาจได้บางคนสมัครแล้วอาจจะไม่ได้)
- 3 ช่วยโฆษณาหาเสียง (เช่น ช่วยแจกใบปลิว ช่วยวางแผนเลือกตั้ง)
- 2 การร่วมโดยทางอ้อม (เช่น อ่านหนังสือพิมพ์หรือดูโทรทัศน์ในเรื่องเกี่ยวกับการเมือง ถกปัญหาการเมือง ติดตามคดีที่มีตราพรรคการเมือง)
- 1 ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
- 0 ไม่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ไม่รู้ความเป็นไปทางการเมือง

นอกจากการจัดแบ่งดังกล่าว อาจจัดแบ่งระดับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองจากน้อยไปมาก ในอีกลักษณะหนึ่งได้ดังนี้ คือ (สวนา, 2520 : 21) คือ

1. รับฟังข่าวสารทางการเมือง ×
2. ออกเสียงลงคะแนน
3. ชักชวนให้ผู้อื่นสนทนาเรื่องการเมือง
4. ชักชวนให้ไปเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่ง

5. ช่วยโฆษณาให้พรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วยการติดป้ายประกาศสนับสนุนหรือประกาศสนับสนุนให้ผู้อื่นทราบโดยทั่วไป
6. ติดต่อแสดงความคิดเห็นหรือข้อเรียกร้องต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองหรือนักการเมือง
7. สนับสนุนด้วยการบริจาคให้พรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง
8. ติดตามการหาเสียงของนักการเมือง
9. ช่วยสมัครรับเลือกตั้งหาเสียง
10. เป็นสมาชิกพรรคที่ทำงานให้พรรคการเมืองเป็นประจำ
11. เข้ามีส่วนร่วมในการวางแผนของพรรค
12. ช่วยหาเงินให้พรรค
13. สมัครเข้าแข่งขันรับเลือกตั้ง
14. เป็นเจ้าหน้าที่ของพรรคหรือได้รับเลือกตั้ง

ในการวิจัยครั้งนี้จะไม่จัดระดับความสูงต่ำของกิจกรรม แต่จะวัดระดับของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยส่วนรวม โดยระดับคะแนนของการเข้ามีส่วนร่วมเป็นสำคัญ

5. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

นักรัฐศาสตร์ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับปัจจัยอันเป็นสาเหตุของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแวดวงนักวิชาการผู้สนใจทางพฤติกรรมศาสตร์และการพัฒนาทางการเมือง เป็นการพยายามหาคำตอบว่าเหตุใดในสังคมหนึ่งจึงมีการขยายตัวของการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างรวดเร็ว ขณะที่ในอีกสังคมหนึ่งยังมีลักษณะที่เกือบไม่มีการมีส่วนร่วมทางการเมืองเลย เนื่องจาก การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชนเพื่อประชาชน ดังนั้น การพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักวิชาการที่สนใจจะพิจารณาปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และปัจจัยส่วน

บุคคล ว่าเหตุใดบุคคลหนึ่งจึงมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างจากอีกบุคคลหนึ่ง ดังนี้คือ

5.1 ปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเข้าร่วมทางการเมือง คือ พันธุกรรม แรงขับ บุคลิกภาพ ความต้องการทางจิตใจและร่างกาย ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติทางการเมือง (Milbrath, 1977 : 30-42)

5.2 ปัจจัยด้านสภาพทางการเมือง ซึ่งเป็นส่วนของสภาพแวดล้อม ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเข้าร่วมทางการเมือง มีปัจจัยที่สำคัญดังนี้ (มานะศรี, 2528 : 124-143) คือ

5.2.1 ระดับการพัฒนา เป็นลักษณะของกระบวนการสร้างความทันสมัย (modernization) เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างสังคมดั้งเดิมกับสังคมทันสมัย กระบวนการนี้จะเป็นผลให้สังคมดั้งเดิมแปรเปลี่ยนไป มีการขยายตัวของเมืองสร้างความเป็นเมือง (urbanization) การสร้างความเป็นอุตสาหกรรมภายในประเทศ (industrialization) ระดับการศึกษาของคนสูงขึ้น ความคาดหวัง ความทะเยอทะยานของคนเพิ่มสูงขึ้นอันเป็นผลจากการเปลี่ยนทัศนคติทางสังคม (social mobilization) ในขณะเดียวกันในสังคมที่ระดับการพัฒนาเศรษฐกิจอยู่ในอัตราที่ต่ำกว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางสังคม (social mobilization) แล้ว ความคับข้องใจจะเกิดขึ้น และถ้าความคับข้องใจเหล่านี้ไม่ได้รับการแก้ไขแล้ว ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง สร้างข้อเรียกร้อง (demand) เข้าสู่ระบบการเมืองมากยิ่งขึ้น (Huntington and Nelson, 1976 : 33-34)

5.2.2 กฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิถีการเมือง เช่น กฎเกี่ยวกับผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง บุคคลที่ไม่มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีแนวโน้มที่จะไม่เข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอื่น ๆ และผู้ที่มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งก็มีได้หมาย

ความว่าจะเข้าร่วมทางการเมืองเสมอไป ผู้ที่ไม่มีสิทธิลงคะแนนเสียงเพราะไม่มีคุณสมบัติต่าง ๆ เช่น อ่านหนังสือไม่ได้ เพศหญิง อายุไม่ถึง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีสิ่งกีดขวางการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองตามกฎหมาย เช่น ความต้องการหลักแหล่งที่อยู่อาศัย ภาษี การลงคะแนน หรือการดำเนินการเลือกตั้ง เป็นต้น

5.2.3 สถาบันทางการเมือง โดยเฉพาะระบบพรรคการเมือง ยิ่งมีการแข่งขันระหว่างพรรคการเมืองมากเท่าไร อัตราการมีส่วนร่วมทางการเมืองยิ่งสูงขึ้น เพราะพรรคการเมืองจะพยายามใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างความพึงพอใจเป็นที่ประทับใจแก่ผู้เลือกตั้ง โดยการตอบสนองผลประโยชน์ต่อประชาชนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และให้ผลประโยชน์ต่อประชาชนส่วนใหญ่เพื่อให้ฐานพรรคการเมืองกว้าง อันจะเป็นประโยชน์ต่อพรรคการเมืองในการลงคะแนนเสียงให้พรรค นอกจากนี้ กลุ่มผลประโยชน์ก็เป็นสถาบันการเมืองหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคล เนื่องจากบุคคลที่มีประโยชน์คล้ายคลึงจะรวมตัวกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์ เพื่อผลักดันให้พรรคการเมืองที่กลุ่มตนสนับสนุนดำเนินนโยบายทางการเมืองที่เป็นประโยชน์แก่กลุ่มตนให้มากที่สุด จึงเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การให้เงินสนับสนุนพรรคการเมือง การไปเลือกตั้งให้พรรคการเมือง อื่น ๆ

5.2.4 ลักษณะการเลือกตั้ง ปัจจัยสำคัญที่มีต่อพฤติกรรมการเมืองเกี่ยวกับการเลือกตั้ง คือ ความรู้สึกที่มีต่อการเลือกตั้ง บุคคลมีแนวโน้มที่จะไปเลือกตั้งเพราะเขารู้สึกว่าเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีก เช่น ความเข้าใจในการเลือกผู้สมัคร การโฆษณาสื่อสาร ตลอดจนเขตการเลือกตั้งที่ชัดเจน เป็นต้น

ดังนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลขึ้นอยู่กับระบบการเมืองและสถาบันรัฐธรรมนูญของประเทศนั้นเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมทางการเมืองมากน้อยเพียงไร วิธีใด และโดยใครบ้างที่จะก่อให้เกิดสังคมที่มั่นคง ซึ่งประชาชนสามารถดำรงชีวิตที่ดีได้

5.2.5 การได้รับข่าวสารทางการเมือง (Nie, 1974 : 25) ทำให้มีการสื่อสารทางการเมือง จะมีผลต่อความรู้สึกถึงผลกระทบจากการปฏิบัติงานของรัฐบาล ความรู้สึกในด้านความสามารถทางการเมืองและความสนใจ โดยจะกระตุ้นให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง (Nie, 1974 : 29) โดยการได้รับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชน (วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์) หรือจากการสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น การเจรจาการประชุม (Milbrath and Goel, 1977 : 35-42)

โดยหากบุคคลที่สนใจการเมือง จะมีการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล และมีการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการมากขึ้น มีแนวโน้มมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นตามไปด้วย นอกจากนี้บุคคลที่สนใจการเมืองจะมีการหาข่าวสารทางการเมืองมากขึ้นตามไปด้วยและเป็นข่าวสารทางการเมืองที่บุคคลนั้นสนใจ (Milbrath and Goel, 1977 : 35-42) นอกจากนี้สื่อมวลชนยังมีบทบาทสำคัญในการให้ข่าวสารทางการเมือง จากการที่มีการปฏิวัติด้านเทคโนโลยีการสื่อสารมวลชน จึงเป็นสิ่งเร้าทางด้านการเมืองที่มีต่อประชาชนในประเทศอุตสาหกรรมสมัยใหม่ และในประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นสื่อ (ช่องทาง) วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นสิ่งเร้าทางด้านการเมืองไม่ได้มีผลทำให้แตกต่างกันทั้งในประเทศอุตสาหกรรมสมัยใหม่และในประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย ยกเว้นในกรณีที่แตกต่างกัน ประเทศต่าง ๆ นั้นมีอัตราการรู้หนังสือ (ระดับการศึกษาสูง) จะมีความแตกต่างกันในการเมือง สื่อมวลชนเหล่านี้ทำให้ประชาชนได้รับข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งส่งผลต่อการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง (Milbrath and Goel, 1977 : 35-42) โดยสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดทางเลือกในการตัดสินใจทางการเมืองมากกว่าที่จะกำหนดการตัดสินใจ ทั้งนี้เพราะประชาชนจะเป็นผู้กระทำในสิ่งซึ่งเขาตัดสินใจแล้วว่าเป็นการกระทำซึ่งผ่านการเลือกสรรแล้ว (selective exposure) และการกระทำซึ่งผ่านการไตร่ตรองอย่างเข้มงวด (Selective Attention) ดังนั้น สิ่งที่ประชาชนตั้งใจกระทำเมื่อเขาได้รับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ คือ จะต้องพิจารณาว่าข่าวสารนั้นก่อให้เกิดความคิดอ่านทางการเมืองบ้างหรือไม่ และในบางสังคม

จะใช้สื่อมวลชนเหล่านี้เพื่อการโฆษณาชวนเชื่อ หรือเพื่อให้การอบรมทางการเมือง (political socialization) แก่สมาชิกในสังคมและที่สำคัญก็คือสื่อมวลชนเหล่านี้ เป็นตัวเชื่อมระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองแน่นอนว่าถ้าผู้ปกครอง ไร้ความประนีประนอม ไม่สนองตอบต่อความต้องการของสมาชิกในสังคม ก็จะเป็น ผลให้มีข้อเรียกร้องต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้นด้วย (สิทธิพันธ์, 2531 : 163)

5.3 สภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของประชาชนเป็นตัวแปร เป็นรูปธรรมและมองเห็นได้ชัดเจนมากที่สุด นอกจากนี้ ตัวแปรทางด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมยังเป็นตัวแปรต้น (independent variable) ของตัวแปร (ที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอื่น ๆ อีกด้วย) เช่น ความเชื่อ ค่านิยม บุคลิกภาพทางการเมือง ทศนคติทางการเมือง เป็นต้น (Milbrath and Goel, 1977 : 86)

สภาพแวดล้อมทางสังคมได้แก่ สถานะทางเศรษฐกิจสังคมของบุคคล ที่อยู่อาศัย การเป็นสมาชิกองค์การ อายุของบุคคล ความแตกต่างทางเพศ ศาสนา และผิว (Milbrath and Goel, 1977 : 56) ปัจจัยเหล่านี้มีสัมพันธ สูงกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง นอกจากนี้สถานะทางเศรษฐกิจสังคมของบุคคล พิจารณาจาก ระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพ การพิจารณาว่าบุคคลใดมี สถานะทางเศรษฐกิจสังคมสูงหรือต่ำนั้นพิจารณาจากระดับความสูงต่ำของปัจจัย ทั้ง 3 ดังกล่าวเป็นสำคัญ จากการศึกษาวิจัยหลายครั้งในสหรัฐอเมริกาพบว่าผู้ที่มี สถานะทางเศรษฐกิจสังคมสูงจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่มีสถานะทาง เศรษฐกิจสังคมต่ำ (Nie and Verba, 1975 : 68) และความสัมพันธ์ระหว่าง สถานะทางเศรษฐกิจสังคมกับกิจกรรมทางการเมืองใกล้เคียงอย่างมาก อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยทั่วไป ได้แก่ การศึกษา รายได้ อาชีพ ที่อยู่อาศัย การเป็นสมาชิกองค์การ อายุ เพศ และศาสนา ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวผู้ศึกษาได้จัดเลือกตัวแปรบางประการที่น่าจะมีอิทธิพลมาใช้ในการศึกษาคั้งนี้ด้วย

ผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษารวบรวมผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ มีผลการศึกษาวิจัยที่น่าสนใจ ดังนี้

ผลการวิจัยของ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2523) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ข่าวสารทางการเมืองของคนไทย" ซึ่งมีผลการศึกษาที่สำคัญพอสรุปได้ดังนี้

1. ความรู้ในข่าวสารทางการเมืองของคนไทยอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ความรู้เกี่ยวกับตัวผู้นำทางการเมือง เหตุการณ์สำคัญทางการเมือง และสภาพภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและเพื่อนบ้านมีอยู่ในระดับค่อนข้างสูง

1.2 ความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างทางการเมือง สถาบันทางการเมือง และกระบวนการทางการเมืองการปกครองของไทย มีอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ

2. ตัวแปรที่มีอิทธิพลในการกำหนดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในความรู้ข่าวสารทางการเมืองของคนไทย ได้แก่ เพศ การศึกษา และรายได้ กล่าวคือ บุคคลที่เป็นเพศชาย มีระดับการศึกษา และรายได้สูงกว่า มีแนวโน้มที่จะมีระดับข่าวสารทางการเมืองสูงกว่าบุคคลที่เป็นเพศหญิงมีระดับการศึกษาและรายได้ต่ำกว่า

3. ตัวแปรที่นำมาทดสอบและพบว่าไม่มีอิทธิพลต่อระดับการมีข่าวสารทางการเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ระดับอายุ และภูมิภาคที่อยู่อาศัย กล่าวคือ ผู้ที่ระดับอายุสูงกว่ากับผู้ที่ระดับอายุต่ำกว่า ไม่มีความแตกต่างกันในการรับข่าวสารทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ ขณะเดียวกัน คนกรุงเทพมหานครกับคนต่างจังหวัด โดยเฉลี่ยก็ไม่มี ความแตกต่างกันในการรับข่าวสารทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญด้วย

4. โดยเฉลี่ย คนไทยรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชน คือ วิทยุ และโทรทัศน์มากกว่าแหล่งข่าวสารทางการเมืองอื่น ๆ

5. สำหรับผู้ที่มีข่าวทางการเมืองสูง จะเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากแหล่งข่าวสารต่าง ๆ จากมากที่สุดและรองลงมาตามลำดับ ดังนี้

5.1 วิทยุและโทรทัศน์

5.2 การสนทนาพูดคุยระหว่างบุคคลเกี่ยวกับการเมือง

5.3 หนังสือพิมพ์

6. เฉพาะการรับข่าวสารทางการเมืองจากวิทยุและโทรทัศน์ พบว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดความแตกต่างในการรับข่าวสารทางการเมืองจากวิทยุและโทรทัศน์อย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา และระดับรายได้ กล่าวคือ ผู้ที่มีอายุสูงกว่าหรือผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าหรือผู้ที่มีระดับรายได้สูงกว่า จะรับฟังข่าวสารทางการเมืองจากวิทยุและโทรทัศน์สูงกว่าผู้ที่มีระดับอายุต่ำกว่า หรือมีระดับการศึกษาต่ำกว่า หรือมีระดับรายได้ต่ำกว่าตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวกับเพศและภูมิภาคที่อยู่อาศัยนั้น ไม่มีอิทธิพลต่อการกำหนดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในการรับฟังข่าวสารทางการเมืองจากวิทยุและโทรทัศน์

7. เฉพาะการรับข่าวสารทางการเมืองจากการสนทนาพูดคุยระหว่างบุคคลเกี่ยวกับการเมือง พบว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดความแตกต่างในการรับข่าวสารทางการเมืองจากการสนทนาพูดคุยระหว่างบุคคลอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา และระดับรายได้ กล่าวคือ ผู้ที่เป็นเพศชาย หรือผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า หรือผู้ที่มีระดับรายได้สูงกว่า จะได้รับข่าวสารทางการเมืองจากการสนทนาระหว่างบุคคลเกี่ยวกับการเมืองสูงกว่า ผู้ที่เป็นเพศหญิง หรือมีระดับการศึกษาต่ำกว่าหรือมีระดับรายได้ต่ำกว่า ตามลำดับ ส่วนปัจจัยทางด้านอายุและภูมิภาคที่อยู่อาศัยนั้น ไม่มีอิทธิพลต่อการกำหนดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในการรับข่าวสารทางการเมืองจากการสนทนาระหว่างบุคคลเกี่ยวกับการเมือง

8. เฉพาะการรับข่าวสารทางการเมืองจากหนังสือพิมพ์ พบว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดความแตกต่างในการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากหนังสือพิมพ์อย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา และระดับรายได้ กล่าวคือ ผู้ที่เป็นเพศชาย หรือผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า หรือผู้ที่มีระดับรายได้สูงกว่า จะได้รับข่าวสารทางการเมืองจากหนังสือพิมพ์สูงกว่าผู้ที่เป็นเพศหญิง หรือมีระดับการศึกษาต่ำกว่า หรือมีระดับรายได้ต่ำกว่าตามลำดับ ส่วนปัจจัยทางด้านอายุ และภูมิภาคที่อยู่อาศัยนั้น ไม่มีอิทธิพลต่อการกำหนดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในการรับข่าวสารทางการเมืองจากหนังสือพิมพ์

อำพล สิงห์โกวินทร์ และสวัสดิ์ กฤตรัชตนันท์ (2516) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง "ความตื่นตัวทางการเมืองกับการสื่อสาร" โดยศึกษาจากราชฎร ในเขตอำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด และอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ราชฎรทั้งสองอำเภอมีความสนใจและกระตือรือร้นในทางการเมืองน้อย รวมทั้งความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับการเมืองมีน้อยด้วย อย่างไรก็ตาม ราชฎรในอำเภอปากช่องมีแนวโน้มที่จะรู้จักผู้นำสำคัญทางฝ่ายบริหาร และมีความรู้เกี่ยวกับสถาบันการเมืองการปกครองดีกว่าราชฎรในอำเภอปทุมรัตน์

2. ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองขึ้นอยู่กับโอกาสในการรับข่าวสารสารจากสื่อต่าง ๆ ราชฎรในอำเภอปากช่องมีโอกาสรับข่าวสารต่าง ๆ จากสื่อมวลชน ได้แก่ วิทยุและหนังสือพิมพ์มากกว่าราชฎรในอำเภอปทุมรัตน์ ซึ่งพิจารณาเปรียบเทียบได้จากจำนวนร้อยละของราชฎรที่มีวิทยุหรือโอกาสในการอ่านหนังสือพิมพ์ อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่าสื่อมวลชนดังกล่าวจะมีอิทธิพลโดยตรงเพียงอย่างเดียวต่อบุคคลเหล่านั้น ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นอีก เช่น นิสัยและความเข้าใจของแต่ละคน ซึ่งผู้ที่ถูกสัมภาษณ์จำนวนมากมีนิสัยชอบฟังเรื่องราวความบันเทิงมากกว่าข่าวหรือสารคดี และบางส่วนที่ฟังข่าวแล้วไม่เข้าใจภาษาที่ใช้

3. แหล่งข่าวสารที่สำคัญที่สุดในการสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของราษฎร ได้แก่ การประชุมชี้แจงข้อราชการของกำนันผู้ใหญ่บ้าน รองลงมา ได้แก่ การสนทนาหรือบอกเล่าจากญาติพี่น้อง ตลอดจนเพื่อนบ้าน ซึ่งแหล่งข่าวสารเหล่านี้ถือเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล

4. ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองจะมีมากในบุคคลที่เป็นเพศชาย และกลุ่มที่ต่ำกว่า 29 ปี ยกเว้นในเรื่องเกี่ยวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร บุคคลที่อยู่ในวัย 20-49 ปี จะทราบดีกว่า

5. พวกที่มีความรู้ในการอ่านและการเขียนหนังสือไทยได้ จะมีความรู้ในทางการเมืองมากกว่าพวกที่ไม่มีความรู้ในหนังสือไทย และส่วนใหญ่แล้วพวกที่ไม่รู้หนังสือมักจะเป็นเพศหญิง

การศึกษาวิจัยของ อัครเมศวร์ ทองนวล (2527) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การสื่อสารทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณี ครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ ประถมศึกษาแห่งชาติ อำเภอชัยบุรี จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยสรุปดังนี้

1. เพศชายมีการสื่อสารทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง
2. ผู้ที่มีระดับอายุสูงมีการสื่อสารทางการเมืองมากกว่าผู้ที่มีระดับอายุต่ำกว่า
3. บุคคลที่สมรสแล้ว มีการสื่อสารทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่เป็นโสด
4. การศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับความถี่ในการสื่อสารทางการเมือง
5. รายได้ไม่มีความสัมพันธ์กับความถี่ในการสื่อสารทางการเมือง
6. บุคคลที่รับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์เป็นประจำมีความรู้ข่าวสารทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่รับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์นาน ๆ ครั้ง
7. การสื่อสารทางการเมืองจากวิทยุ ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ข่าวสารทางการเมือง

8. การสื่อสารทางการเมืองจากโทรทัศน์ ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ข่าวสารทางการเมือง

9. การสื่อสารทางการเมืองจากการฟังอภิปราย มีความสัมพันธ์กับความรู้ข่าวสารทางการเมือง

10. การสื่อสารทางการเมืองจากคนอื่น ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ข่าวสารทางการเมือง

11. การสื่อสารทางการเมืองจากแหล่งต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กับความรู้ข่าวสารทางการเมือง

ผลการวิจัยของ บุญเลิศ อีระตระกูล (2528) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การมีส่วนร่วมทางการเมืองของกรรมกรไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีกรรมกรการทำเรือแห่งประเทศไทย" ว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลเหล่านี้ โดยได้ศึกษาทั้งปัจจัยพื้นฐานที่เกี่ยวกับภูมิหลังสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมและปัจจัยทางด้านจิตสำนึกภายในของบุคคล ผลการศึกษารูปได้ ดังนี้

1. โดยทั่วไปแล้ว กรรมกรทำเรือเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำ และกิจกรรมทางการเมืองที่กรรมกรเหล่านี้ให้ความสนใจและเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุดคือ การเลือกตั้ง รองลงมาได้แก่ การประท้วงการสื่อสารข่าวสารทางการเมือง การมีบทบาทชุมชนและการเกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง ตามลำดับ

2. เมื่อพิจารณาปัจจัยทางด้านภูมิหลังหรือสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมของกรรมกรทำเรือ ที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองแล้ว พบว่า

2.1 กรรมกรชายและหญิงเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

2.2 กรรมกรที่มีอายุต่างกัน เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

2.3 กรรมกรที่มีระดับการศึกษาต่างกัน เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

2.4 กรรมกรที่มีรายได้ต่างกัน เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

2.5 กรรมกรที่เป็นสมาชิกสหภาพแรงงานการทำเรือ เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่ากรรมกรที่ไม่ได้เป็นสมาชิกสหภาพแรงงานการทำเรืออย่างมีนัยสำคัญ

3. เมื่อพิจารณาปัจจัยทางด้านจิตสำนึกของบุคคล พบว่า

3.1 กรรมกรการทำเรือมีความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง (political efficacy) และความไว้วางใจทางการเมือง (political trust) อยู่ในระดับปานกลาง

3.2 ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองและความไว้วางใจทางการเมืองของกรรมกรทำเรือ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ

การศึกษาวิจัยของ วรงค์ รุ่งรุจิไพศาล (2527) เรื่อง "การสื่อสารกับความตื่นตัวทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านหาดสูง อำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราจีนบุรี และหมู่บ้านนิคมเกษตรกรรมทหารผ่านศึกเชียงราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย" ผลการศึกษาพบว่า

1. ประชาชนในชนบทโดยเฉลี่ยมีระดับการสื่อสารและระดับความตื่นตัวทางการเมืองค่อนข้างต่ำ

2. ประชาชนในชนบทที่มีระดับการสื่อสารสูงกว่ามีแนวโน้มที่จะมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงกว่าประชาชนที่มีระดับการสื่อสารต่ำกว่า

3. ประชาชนที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามีแนวโน้มที่จะมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า

4. เพศชายมีแนวโน้มที่จะมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงกว่าเพศหญิง

5. ประชาชนที่มีวัยสูงกว่ามีแนวโน้มที่จะมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีอายุน้อยกว่า

6. ประชาชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกว่ามีแนวโน้มที่จะมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่า

การศึกษาวิจัยของ เสน่ห์ นนทะโชติ (2524) เรื่อง การสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนชนบทไทย โดยได้ศึกษาเฉพาะประชาชนบ้านวังคล้า อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา และมุ่งศึกษาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารทางการเมือง ว่ามีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนประการใด ผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผู้ที่มีระดับการสื่อสารทางการเมืองสูง มีแนวโน้มที่จะมีระดับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองค่อนข้างสูงกว่าผู้ที่มีระดับการสื่อสารทางการเมืองต่ำ

2. ช่องทางของการสื่อสารทางการเมืองที่แตกต่างกันจะมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน โดยบุคคลที่ใช้ช่องทางการเปิดรับ

สื่อมวลชนในการรับข่าวสารทางการเมือง มีแนวโน้มที่จะมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่ใช้ช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล

3. ระดับการสื่อสารทางการเมืองของประชาชน มีความสัมพันธ์กับลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยผู้ที่มีระดับการสื่อสารทางการเมืองสูง มีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความสำนึกของตนเอง ขณะที่ผู้ที่มีระดับการสื่อสารทางการเมืองค่อนข้างต่ำ มักจะมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการชักจูงระดมพลจากผู้อื่น

4. บุคคลที่ได้รับข่าวสารทางการเมืองจากช่องทางสื่อสารทางการเมืองแตกต่างกัน จะมีลักษณะการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน โดยประชาชนในชนบทที่ได้รับข่าวสารทางการเมืองเปิดรับสื่อมวลชนในระดับสูงกว่าการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยเฉลี่ยจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความสำนึกของตนเอง แต่ผู้ที่ได้รับข่าวสารทางการเมืองจากช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคลในระดับที่สูงกว่าการเปิดรับสื่อมวลชน โดยเฉลี่ยจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการชักจูงระดมพลของผู้อื่น

การศึกษาวิจัยของ วีรวัฒน์ เปรมประภา (2528) เรื่อง การสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานการไฟฟ้านครหลวงนี้ มีวัตถุประสงค์จะศึกษาปัจจัยทางด้านภูมิหลังหรือสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมของบุคคลใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดังกล่าว รวมทั้งมุ่งที่จะศึกษาถึงผลของการสื่อสารทางการเมืองว่ามีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงานการไฟฟ้านครหลวงประการใด ผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. เพศมีความสัมพันธ์กับการสื่อสารทางการเมืองทั่วไป แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั่วไป

2. อายุมีความสัมพันธ์กับการสื่อสารทางการเมืองทั่วไป แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั่วไป
3. รายได้มีความสัมพันธ์กับการสื่อสารทางการเมืองทั่วไป แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั่วไป
4. การศึกษามีความสัมพันธ์กับการสื่อสารทางการเมืองทั่วไป และการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั่วไป
5. ตำแหน่งไม่มีความสัมพันธ์กับการสื่อสารทางการเมืองทั่วไป และการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั่วไป
6. การเป็นสมาชิกสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวง มีความสัมพันธ์กับการสื่อสารทางการเมืองทั่วไป และการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั่วไป
7. การสื่อสารทางการเมืองทั่วไปมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั่วไป

การศึกษาวิจัยของ อภิชาติ การิกาญจน์ (2534) เรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : ศึกษาแบบแผนตามมาตรวัดแบบกัตต์แมน โดยศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนภาคใต้ของประเทศไทย กรณีศึกษาเฉพาะจังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นจังหวัดเล็ก ๆ มีเขตเลือกตั้งเพียงเขตเดียวที่มีผู้คนสนใจ และกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่น้อย โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรที่มีความแตกต่างกันในด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อศึกษาถึงแบบแผนของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่ามีระดับความแตกต่างกันอย่างไร ผลการศึกษามีดังนี้

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นแบบแผนตามมาตรวัดแบบกัตต์แมน

2. บุคคลซึ่งมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่แตกต่างกัน โดยบุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูง จะมีอัตราของการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าบุคคลที่อยู่ในสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมระดับกลางและระดับต่ำ

3. ความตระหนักในฐานะพลเมือง มีลักษณะเป็นแบบแผนตามมาตรวัดแบบกัตต์แมน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ในการกำหนดทำนาย (coefficient of reproducibility) = 0.96

4. การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง มีลักษณะเป็นแบบแผนตามมาตรวัดแบบกัตต์แมน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ในการกำหนดทำนาย (coefficient of reproducibility) = 0.94

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น งานวิจัยของ ประสิทธิ์ สันติ-กาญจน์ (2530) เรื่อง "การเข้าร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร" เป็นงานวิจัยที่น่าสนใจมาก ทั้งนี้เนื่องจาก

1. มีการสร้างกรอบความคิด (conceptual framework) โดยศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องนำมาสร้างเป็นกรอบความคิด มีลักษณะเป็นตัวแบบเชิงสาเหตุ (cause) และผล (effect) เพราะว่าตัวแบบดังกล่าวจะแสดงถึงเส้นโยงระหว่างตัวแปรที่เป็นความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง (linear) เชิงเพิ่มพูน (additive) และอสมมาตร (asymmetric) ในตัวแบบนี้ตัวแปรแต่ละตัวจะขึ้นอยู่กับตัวแปรอื่น ๆ ในเชิงเส้นตรง ในขณะที่ตัวแปรแต่ละตัวอาจจะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันด้วย แต่ก็ไม่ได้ก่อให้เกิดปัญหาในการอธิบายแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะว่าตัวแปรตามแต่ละตัวจะถูกอธิบายได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วน โดยตัว

แปรอิสระอื่น ๆ ซึ่งในตัวแบบแต่ละตัวแปรที่เหลืออื่น ๆ (residual variable) ที่ไม่ได้บรรจุลงในตัวแบบ นอกจากนั้นแล้วตัวแปรที่เหลือดังกล่าวจะไม่มีความสัมพันธ์กันกับตัวแปรต่าง ๆ ที่อยู่ในตัวแบบ ดังนั้น ตัวแบบนี้จึงรู้จักในนามที่เรียกกันว่า ตัวแบบเส้นทางหรือแผนผังเส้นทาง (path model or path diagram)

2. การทดสอบตัวแบบเส้นทาง (path model) ดังกล่าว ต้องใช้เทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (path analysis) เพื่อทดสอบสมมติฐานในตัวแบบเส้นทางดังกล่าว ตัวแปรอิสระแสดงการเป็นสาเหตุ (cause) ให้เกิดตัวแปรตามซึ่งเป็นผล (effect) ได้มากน้อยก็เปอร์เซ็นต์ ลักษณะการศึกษานี้ย่อมให้ความถูกต้องของทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาถูกต้องในการอธิบายปรากฏการณ์สังคมมากยิ่งขึ้น ย่อมส่งผลถึงการเป็นทฤษฎีระดับสูง (grand theory) ที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่

สำหรับผลการศึกษาวิจัยที่ ประสิทธิ์ สันติกาญจน์ ได้ศึกษาเรื่อง "การเข้าร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร" นี้ พบว่า

เพศและภูมิลำเนา มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 ส่วนอายุ สถานภาพการสมรส ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ต่างก็ไม่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมทางการเมือง และพบว่า ลักษณะการเข้าร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครไม่ได้เป็นไปตามแบบแผนกัตต์แมน

ส่วนตัวแบบ (model) ซึ่งวิเคราะห์แบบเส้นทาง (path analysis) ที่อธิบายความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุ (cause) และผล (effect) อันมีตัวแปรทั้งหมด 4 ตัวแปร คือ 1) สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม 2) การเข้าไปเกี่ยวข้องกับองค์การ 3) ความรู้สึกในด้านความสามารถทางการเมือง 4) การเข้าร่วมทางการเมือง ผลปรากฏว่า ตัวแปรทั้ง 3 ตัวต่างก็มีผลกระทบโดยตรงต่อการเข้าร่วมทางการเมือง ซึ่งตัวแปรการเข้าไปเกี่ยวข้องกับองค์การมีผล

กระทบต่อการเข้าร่วมทางการเมืองมากที่สุด ส่วนตัวแปรความรู้สึกในด้านความสามารถทางการเมืองและตัวแปรสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ต่างก็มีผลกระทบโดยตรงต่อการเข้าร่วมทางการเมือง รองลงมาเป็นลำดับ เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบโดยทางอ้อมการเข้าร่วมทางการเมือง พบว่า ตัวแปรสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมมีผลกระทบโดยทางอ้อมมากกว่าตัวแปร การเข้าไปเกี่ยวข้องกับองค์การ ส่วนตัวแปรความรู้สึกในด้านความสามารถทางการเมืองไม่ได้มีผลกระทบโดยทางอ้อมต่อการเข้าร่วมทางการเมือง และโดยสรุปแล้วตัวแบบ (model) ความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุ (cause) และผล (effect) สามารถอธิบายความแปรปรวนของการเข้าร่วมทางการเมืองได้ร้อยละ 36

จากผลการศึกษาวิจัยดังที่ได้รวบรวมมาแล้วข้างต้นประกอบกับทฤษฎีแนวความคิดที่เกี่ยวข้องได้นำมาสู่การกำหนดกรอบตัวแบบในการวิจัย ซึ่งจะกล่าวถึงในตอนต่อไป

ตัวแบบในการศึกษา

จากการที่ได้กล่าวทฤษฎีการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง และแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักวิชาการต่าง ๆ แล้ว จึงสรุปทฤษฎีการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง และแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่ใช้เป็นตัวแบบในการวิจัย ดังนี้

1. ตัวแบบของการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง

ความหมายของการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้ การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง หมายถึงการเลือกเฉพาะการรับถ่ายทอดข่าวสารหรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอันเกี่ยวกับการเมืองโดยตรงระหว่างนักการเมืองกับข้าราชการสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ ระหว่างเพื่อนที่ปฏิบัติราชการในสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติด้วยกันเอง ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ระหว่างเพื่อนบ้านของข้าราชการสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ หรือการรับฟังข่าวสาร

จากสื่อมวลชนต่าง ๆ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และการนำไปพูดคุย
ถ่ายทอดให้ผู้อื่นรับทราบ

2. ตัวแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

2.1 ความหมายของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่ใช้ในการ
ศึกษาวิจัย หมายถึง การที่สมาชิกของสังคมมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทางการ
เมืองตามความสมัครใจ ถูกต้องตามกฎหมายและมีจุดมุ่งหมายทั้งทางตรงและทาง
อ้อมที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายการดำเนินงานของรัฐบาล ไม่ว่าจะ เป็น
ระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น

2.2 รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองและลักษณะการมีส่วนร่วม
ทางการเมืองที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

โดยรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเวอร์บา
(Nie and Verba) และมิลแบรทกับโกเอล (Milbrath ad Goel) ได้จำแนก
ไว้ นั้น ได้นำปรับปรุงให้เหมาะกับการวิจัย โดยสามารถจำแนกรูปแบบและกิจกรรม
การมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อการวิจัยได้ดังนี้

1) การมีบทบาทในชุมชน ขอบเขตของกิจกรรมได้แก่ การทำงาน
ร่วมกันกับคนอื่น ๆ ในท้องถิ่น การเป็นสมาชิกองค์กรที่มีบทบาทในการแก้ปัญหา
ชุมชนการติดต่อเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน และการติดต่อเจ้าหน้าที่
(ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ) เกี่ยวกับปัญหาสังคม

2) การติดต่อกับทางราชการ ขอบเขตของกิจกรรมมีลักษณะ เป็น
เรื่องเฉพาะ และมีผลต่อบุคคลที่ติดต่อกับทางราชการเท่านั้น ได้แก่ การร้อง
เรียนต่อทางราชการให้แก้ปัญหาความเดือดร้อนต่าง ๆ เป็นต้น

3) การเกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง ขอบเขตของกิจกรรม ได้แก่ การชักชวนประชาชนให้ลงคะแนนเสียงแก่พรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ตนเองชอบ การร้องเรียนให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือพรรคการเมืองแก้ไข ปัญหาความเดือดร้อนต่าง ๆ หรือพัฒนาชุมชนให้เจริญขึ้น

4) การสื่อข่าวสาร ขอบเขตของกิจกรรม ได้แก่ การชักชวนให้ผู้อื่นสนทนาเรื่องเกี่ยวกับการเมือง การฟังคำปราศรัยของนักการเมือง หรือ การติดตามการหาเสียงของนักการเมือง

5) การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ขอบเขตของกิจกรรม ได้แก่ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในกิจกรรมต่าง ๆ นั้นมี ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นแบบใด ซึ่งใช้ในการวิจัยศึกษาดังนี้ คือ

1) การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความสำนึกของตนเอง (autonomous political participation) หมายถึง ลักษณะที่ประชาชน เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบใด ๆ ด้วยความพึงพอใจของตนเองเป็น ไปด้วยความสมัครใจ หรือได้พิจารณาพิเคราะห์ใช้วิจารณญาณของตนเองมองเห็น ประโยชน์ของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในกิจกรรมต่าง ๆ และมองเห็น ว่าตนเองสามารถที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้อย่างแท้จริง

2) การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยถูกชักจูง (mobilized political participation) หมายถึง ลักษณะของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่เป็นไปโดยที่ไม่ได้เกิดจากเจตจำนงของตนเอง แต่เกิดจากผู้อื่นปลุกกระดมให้ประชาชนเข้าร่วมในการกระทำกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โดยขู่เข็ญ บังคับ ชักจูง หรือใช้อิทธิพลทางวัตถุ เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้เป็นไปตามที่ผู้ปลุกกระดมต้องการ

จากตัวแบบของการศึกษา และการศึกษาแนวความคิดทฤษฎีดังที่ได้กล่าว
แล้วในตอนต้น ผู้ศึกษาจะได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้ใน
การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ตามระเบียบวิธีการศึกษาวิจัย ซึ่งจะได้กล่าวถึงในบทต่อ ๆ ไป